АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.11
УДК 342.951

Титаренко С. С.,
кандидат юридичних наук,
співробітник ГУ СБУ в Донецькій
та Луганській областях
ORCID: 0000-0002-5337-4677
Федчиняк А. О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри правознавства
Бердянського державного
педагогічного університету
ORCID: 0000-0003-0277-0888

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У науковій статті здійснено критичний авторський аналіз складної проблематики правової взаємодії між представниками громадянського суспільства та Збройних Сил України в умовах гібридної військової агресії, а також вироблено низку практично орієнтовних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення відповідної взаємодії у формі триваючого діалогу. Розкрито історичні витоки та сучасні підходи держав НАТО до розбудови моделі цивільно-військового співробітництва. Також висвітлено положення Доктрини цивільно-військового співробітництва в Україні та норми дотичних до цієї тематики правових актів.

Ключові слова: громадянське суспільство; Збройні Сили України; військовослужбовець; цивільно-військове співробітництво; гібридна війна; демократичний контроль.

В научной статье осуществлен критический авторский анализ сложной проблематики правового взаимодействия между представителями гражданского общества и Вооруженных Сил Украины в условиях гибридной военной агрессии, а также выработан ряд практически ориентировочных рекомендаций, направленных на усовершенствование соответствующего взаимодействия в форме продолжающегося диалога. Раскрыты исторические истоки и современные подходы государств НАТО к развитию модели гражданско-военного сотрудничества. Также отражены положения Доктрины гражданско-военного сотрудничества в Украине и нормы правовых актов, касающиеся этой тематики.

Ключевые слова: гражданское общество; Вооруженные Силы Украины; военнослужащий; гражданско-военное сотрудничество; гибридная война; демократический контроль.

Постановка проблеми. Критичний аналіз політичної та безпекової ситуації в Україні починаючи з 2014 р. виявив неефективність чинних підходів у галузі зміцнення довіри та покращення співпраці між цивільним населенням та Збройними Силами України (далі – ЗСУ) у сферах постійної військової присутності та проведення операції Об'єднаних сил (далі – ООС).

Дефіцит існуючої системи популяризації та інформування про діяльність Збройних Сил України, а також агресивна і послідовна антиукраїнська пропаганда з боку Російської Федерації створили передумови для недовіри, а в деяких випадках протидії з боку місцевого населення в окремих районах Донецької та Луганської областей.

З метою запобігання створенню передумов для гуманітарної катастрофи в районі проведення ООС, виникненню соціальної напруженості в інших регіонах України, формування позитивної громадської думки щодо діяльності ЗСУ під час особливого періоду, воєнного стану чи надзвичайного стану, безпеки миротворчих сил, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, виникла нагальна потреба в подальшому вдосконаленні системи цивільно-військового співробітництва у ЗСУ. Саме така форма співробітництва наповнює змістом політичний і правовий діалог між представниками громадянського суспільства, з одного боку, та військовослужбовцями ЗСУ, з іншого.

Показово, що починаючи з 1990-х років цивільно-військове

співробітництво та його загальноприйнята англійська аббревіатура «CIMIC» (українською – ЦВС) залишається предметом для бурхливих дебатів у цивільному, гуманітарному та військовому співтоваристві щодо їх відносин один з одним.

Наразі, з огляду на триваючу російську військову агресію (яку також характеризують як сучасний і водночас особливо небезпечний прояв гібридної війни) проти України та з урахуванням прагнень України щодо членства в НАТО, цивільно-військове співробітництво стає пріоритетним питанням для розвитку безпекового сектору нашої держави.

Зокрема, серед основних цілей Стратегії військової безпеки України (далі – Стратегія) є інтеграція країни до Євроатлантичної зони безпеки та набуття членства в НАТО. Серед основних завдань реалізації державної політики у сфері оборонного та військового розвитку Стратегія передбачає формування відповідно до євроатлантичних принципів системи спільного керівництва для підготовки та ведення комплексної оборони України у межах системи управління, яка мобілізує весь військовий, економічний, соціальний та інший потенціал для всебічної оборони України та демократичного цивільного контролю над силами оборони України. Цивільний контроль, хоча і не є виключно формою цивільно-військового співробітництва, включає імперативний нагляд та мандат контролю, наданий громадянському суспільству над військовими.

Стратегія також передбачає: 1) завершення впровадження у силах оборони військових (адміністративних, оперативних та технічних) стандартів, прийнятих у збройних силах держав-членів НАТО; 2) трансформація професійної культури на основі принципів і стандартів НАТО в системах командування силами оборони, командування та управління військами (силами), їх військової освіти та науки. Ці положення виступають додатковим орієнтиром на інтеграцію стандартів ЦВС НАТО в українську доктрину ЦВС, що, як буде зазначено далі, потребує певних поглиблених змін та корегувань.

Насправді громадські організації та ЗСУ залежать один від одного в багатьох питаннях. Обидва компоненти діють у конфліктних ситуаціях та обидва стикаються з насильством та порушеннями прав людини. Таким чином, захист прав людини відповідно до міжнародно-правових стандартів є однією з ключових цілей для представників ЗСУ загалом та військовослужбовців підрозділів ЦВС зокрема.

Наразі становище України ускладнюється тим, що за попередньої влади свідомо проводилася політика фактичного розвалу ЗСУ та інших державних інститутів відповідальних за забезпечення національної безпеки (впровадження реформ та їх фінансування здійснювалось за остаточним принципом). Окрема частина посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування (особливо у східних та південних регіонах) займають пасивну «про-українську» позицію або навіть відкрито підтримують проросійські рухи. Зміни у зовнішньополітичному середовищі нашої держави, безумов-

но, вимагають прискорення нею євроінтеграційних процесів та, виходячи з національних інтересів, ставлять на порядок денний необхідність перегляду її позаблокового статусу [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній фаховій літературі питання, у т.ч. проблемні (неоднозначні), пов'язані з правовими аспектами взаємодії, адресувались зокрема в роботах таких фахівців, як О. Гушин, Н. Калашник, І. Коропатнік, Ю. Кривенко, О. Лотюк, О. Музичук, О. Ноздрачов, Е. Тітко, В. Фацієвич, І. Шопіна.

Постановка завдання. Метою написання цієї наукової статті є здійснення критичного авторського аналізу проблематики правової взаємодії між представниками громадянського суспільства та ЗСУ в умовах триваючої гібридної військової агресії, а також вироблення певних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення відповідної взаємодії у формі діалогу.

Виклад основного матеріалу варто почати з констатації того факту, що сучасні військові операції здійснюються у складних умовах.

Роль інституцій громадянського суспільства у розбудові демократичної правової держави важко переоцінити. Їх діяльність є державоутворюючим чинником та стимулює подальший розвиток органів державної влади. Україна на сьогодні переживає період становлення громадянсько-державної взаємодії такого типу.

Наразі українська практика стоїть на роздоріжжі та пошуку балансу між стимулюючою роллю інституцій громадянського суспільства та загрозою спроб маніпуляцій діяльністю органів державної влади через

громадську думку. При цьому особливе місце в органах державної влади займають органи, на які покладені правоохоронні та правозастосовні функції, Збройні сили України та інші мілітаризовані органи державної влади. Реформи останніх років зробили систему мілітаризованих органів державної влади в Україні більш відкритою та доступною для співпраці з громадськістю [2].

Військові, цивільні та гуманітарні установи стикаються зі складним та широким колом питань. У різних випадках військовослужбовці стикалися з завданнями, які не мають виключно «військового» характеру. Це збільшило важливість управління складним, постійно мінливим цивільно-військовим інтерфейсом, переважно між військовими та гуманітарними організаціями. Цей процес управління часто описується як цивільно-військове співробітництво.

Починаючи з 2003 р., Україна набула цінного досвіду в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. Поняття, а також термін «цивільно-військові відносини» раніше визначались в Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (утратив чинність), в якому цивільно-військові відносини визначались як сукупність правових відносин між суспільством та складовими частинами Воєнної організації держави, які охоплюють політичні, фінансові, економічні, соціальні та інші процеси у сфері національної безпеки та оборони.

Як справедливо зауважує І. Коротатнік, на сучасному етапі взаємодія ЗСУ та інститутів грома-

дянського суспільства в нашій державі, на відміну від інших європейських країн, перебуває на початковому етапі, а тому потребує ретельного аналізу та наукового супроводу. Водночас ухвалені останнім часом нормативно-правові акти, спрямовані на регулювання сфери взаємодії між громадянським суспільством і ЗСУ, остаточно не унормували відповідні процеси та процедури [3, с. 86].

З історичної точки зору ЦВС як окремий, хоча й інтегрований компонент сил НАТО виникло наприкінці 1980-х років унаслідок численних міжетнічних конфліктів на територіях Південної та Східної Європи, для врегулювання яких були залучені міжнародні миротворчі контингенти. Збройний конфлікт у колишній Югославії, а також кампанії в Іраку та нещодавня військова операція в Афганістані також використовувалися як ресурсні полігони для операцій CIMIC.

Офіційно CIMIC був визнаний та інтегрований у структуру НАТО у 2003 р. з прийняттям Доктрини цивільно-військового співробітництва НАТО (CIMIC) AJP-9.

Цей початковий документ, який наразі втратив чинність, визначав CIMIC як координацію та співпрацю на підтримку місії між командувачем НАТО та цивільними суб'єктами, включаючи національне населення та місцеву владу, а також міжнародні, національні та неурядові організації та установи.

Після цього первинного документа були ухвалені ще декілька видань доктрини НАТО CIMIC поспіль.

Наразі ухвалена в 2018 р. Об'єднана Доктрина НАТО щодо цивільно-військового співробітництва

СТАНДАРТ АJP – 3.19 (далі – Доктрина НАТО) створює основу для всіх структур та функцій СІМІС, що діють у межах місії НАТО. Цей документ визначає СІМІС як спільну функцію, що включає набір можливостей, невід’ємних для підтримки досягнення цілей місії та дозволяє командам НАТО ефективно брати участь у широкому спектрі цивільно-військової взаємодії з різними невійськовими суб’єктами (розділ 2.1) [4].

Очевидно, що визначення СІМІС, яке підкреслює його основні принципи та методи, з часом еволюціонувало та наразі широко охоплює процес багатовимірної взаємодії між різними групами військових та невійськових учасників.

Таким чином, довгострокова мета діяльності ЦВС за сценарієм НАТО полягає в налагодженні, підтриманні та вдосконаленні співпраці з цивільним населенням та інституціями у сфері діяльності (урядовими та неурядовими, міжнародними та регіональними організаціями) з метою забезпечення успіху конкретної місії (з найменш можливим втручанням у мирне життя) та встановлення та підтримання умов, необхідних для вирішення кризи [5, с. 103].

Наразі одним із ключових документів, що безпосередньо адресують комплексну проблематику правової взаємодії між представниками громадянського суспільства та ЗСУ в умовах триваючої гібридної військової агресії, є Доктрина «Цивільно-військове співробітництво» (далі – Доктрина ЦВС), ухвалена в 2020 р. [6]. Цей офіційний документ, що не має обмежень для поширення, створений робочою групою Управління цивільно-військового співробіт-

ництва Генерального штабу Збройних Сил України (ЗСУ) та погоджена із заінтересованими органами військового управління та установами ЗСУ, структурними підрозділами Генерального штабу ЗСУ.

Як визначено безпосередньо в тексті документа, Доктрина ЦВС – це система поглядів на значення, місію та місце цивільно-військового співробітництва під час повсякденної діяльності та у ході застосування ЗСУ та інших складових оборони у разі збройної агресії в будь-яких її формах і проявах, зокрема у формі гібридної війни або збройного конфлікту.

Доктрина ЦВС, як зауважують її автори, була розроблена на основі сучасних вимог керівних документів, стандартів, ухвалених країнами НАТО, поточної та перспективної організаційної структури військових сил, органів військового управління, структур ЦВС.

Доктрина ЦВС визначає ключовий для цілей цього дослідження термін «*цивільно-військове співробітництво*» як систематичну, планову діяльність ЗСУ та інших складових сил оборони: командирів, начальників, органів військового управління, штабів усіх рівнів, військових частин (підрозділів), та/або військовослужбовців для взаємодії з об’єктами цивільного середовища з метою створення сприятливих умов для виконання визначених їм завдань з використанням військових та невійськових сил та засобів.

Крім того, документ у спосіб, аналогічний Стандарту НАТО, прямо посилається на концепцію *цивільно-військової взаємодії* як на ключову функцію цивільно-військового співробітництва, що складається зі

спільної, цілеспрямованої, організованої та постійної діяльності командирів, начальників штабів, їх заступників, органів військового управління, штабів та структур СІМІС, спрямованих на встановлення та підтримку зв'язків з об'єктами цивільного середовища на рівні, що забезпечує успішне виконання збройними силами певних завдань.

Обмін інформацією є однією з функцій цивільно-військового співробітництва для забезпечення надійності командира, оновленої інформації про діяльність цивільних учасників, організацій, які впливають або можуть вплинути на хід операції. Обмін інформацією також відбувається на рівні керівництва місцевих адміністрацій та органів, міжнародних організацій, урядових та неурядових організацій з метою створення сприятливих умов для планування та координації їх діяльності з діяльністю військового компоненту. Обмін та поширення інформації відбувається через засоби масової інформації, радіомовлення та телебачення з метою інформування місцевого населення та інших представників цивільного сектору щодо присутності та діяльності військових для запобігання протистоянню з їхнього боку [7].

Окрім елементів Доктрина ЦВС, варто згадати і про деякі інші правові норми, пов'язані з правовим забезпеченням військово-цивільного діалогу в Україні. Вони додають важливий контекст чинним умовам гібридної війни та важливість цивільно-військових зусиль під час розв'язання військового конфлікту.

По-перше, Конституція України 1996 р. регламентує деякі загальні параметри взаємодії між Збройними

Силами держави та громадянським суспільством. Відповідно до ст. 17 Основного Закону, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на ЗСУ. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України (ст. 65).

Водночас у контексті дослідження відносин ЦВС потрібно зазначити, що ст. 40 Конституції України гарантує право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Це положення є особливо актуальним у контексті розвитку цивільно-військової комунікації та діалогу.

Конституційний припис є юридичним інструментом для взаємодії з Міністерством оборони України та його підрозділами з боку громадянського суспільства – зокрема в частині реагування на офіційні звернення та запити, подані відповідно до встановлених правил. Звісно це не включає жодної офіційної інформації з обмеженим доступом.

Крім того, низка законів України також містять положення, які пов'язані, бодай здебільшого непрямо, з положеннями

національної доктрини ЦВС та їхньою практичною реалізацією.

Так, ст. 10 базового Закону України «Про Збройні Сили України» 1991 р. деталізує статус і повноваження Міністерства оборони України у сфері військового управління: взаємодіє з органами державної влади та громадськими організаціями, контролює дотримання законодавства у ЗСУ; розглядає звернення, здійснює прийом громадян з питань, що належать до компетенції Міністерства оборони України; здійснює в межах своєї компетенції міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, а також з питань цивільно-військових відносин з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями; взаємодіє з органами державної влади та громадськими організаціями, контролює дотримання законодавства у ЗСУ.

Окрім того, стаття 11 цього Закону передбачає, серед іншого, такі принципи діяльності Збройних Сил, що кореспондують змісту відносин ЦВС: верховенства права, законності та гуманності, поваги до людини, її конституційних прав і свобод; гласності, відкритості для демократичного цивільного контролю; виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу.

Ці положення також охоплюють, хоча, знову ж таки, у дещо ширшому, опосередкованому контексті, основу для відносин ЦВС у межах структури та повноважень ЗСУ.

На підставі ст. 1 Закону України «Про звернення громадян» (1996 р.), громадяни України мають право звернутися до органів державної

влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їхньої статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Перелік органів державної влади включає також військові підрозділи. Положення цього Закону забезпечують громадянське суспільство принаймні деякими офіційними інструментами (та каналами) для безпосереднього звернення представників громадянського суспільства до Міністерства оборони України.

Закон України «Про національну безпеку України» (2018) визнає серед основних принципів державної політики у сферах національної безпеки та оборони: верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили (ст. 3).

Стаття 4 Закону розкриває вихідні принципи демократичного громадянського контролю, що є особливо важливими приписами-орієнтирами в контексті розвитку ЦВС:

«1. У межах повноважень, наданих відповідно до Конституції України, сектор безпеки і оборони підлягає демократичному цивільному контролю (далі – цивільний контроль).

Система цивільного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського нагляду.

2. Цивільний контроль здійснюється за принципами верховенства права, законності, підзвітності, прозорості, ефективності та результативності.

3. Прозорість передбачає повне розкриття фінансової інформації щодо функціонування сектору безпеки та оборони з метою забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів з урахуванням вимог Закону України «Про державну таємницю».

4. Предметом цивільного контролю є:

1) дотримання вимог Конституції і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина;

2) зміст і стан реалізації стратегій, доктрин, концепцій, державних програм та планів у сферах національної безпеки і оборони;

3) стан правопорядку в органах сектору безпеки і оборони, їх укомплектованість, оснащеність сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою, забезпеченість необхідними запасами матеріальних засобів та готовність до виконання завдань за призначенням у мирний час та в особливий період;

4) ефективність використання ресурсів, зокрема бюджетних коштів, органами сектору безпеки і оборони».

Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» (2015 р.) також адресує, принаймні опосередковано, питання цивільно-військового співробітництва. Ст. 1 Закону передбачає, що для виконання повноважень місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених цим Законом, в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема в районі проведення антитерористичної операції можуть утворюватися військово-цивільні адміністрації.

Відповідно до цього Закону військово-цивільні адміністрації формуються у разі потреби за рішенням Президента України. Загалом вони представляють комбіновану модель військово-цивільного управління на конкретних українських територіях, що прямо чи опосередковано постраждали від іноземної військової агресії.

Військово-цивільні адміністрації визнаються згаданим Законом як тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі проведення антитерористичної операції) або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії

Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях) і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії актам збройної агресії, диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема проведення ООС.

Висновки. Критичний аналіз у межах цієї наукової статті проблематики правової взаємодії між представниками громадянського суспільства та ЗСУ в умовах гібридної військової агресії, спонукає сформулювати декілька авторських висновків.

Загалом аналіз української Доктрини ЦВС демонструє, що її ключові положення розроблені здебільшого на основі стандартів СІМІС-НАТО. Водночас експертний досвід та цивільно-військові ініціативи в режимі «реального часу» в країнах-членах НАТО на Сході Європи, залишаються актуальними і до такої міри для нової української моделі ЦВС, яка в багатьох аспектах залишається під управлінням персоналу, техніки та ресурсної співпраці.

Водночас на відміну від дотично розглянутої в статті доктрини ЦВС НАТО, яка визначає цивільно-військове співробітництво як спільну функцію (що містить набір можливостей, необхідних для підтримки досягнення цілей місії та надання можливості командуванню НАТО брати участь ефективно у широкому спектрі

цивільно-військової взаємодії з різними невійськовими суб'єктами), українська Доктрина визначає ЦВС як діяльність ЗСУ (та її складових), спрямовану на взаємодію з об'єктами цивільного середовища з метою досягнення військових цілей.

Таким чином, на відміну від параметрів (особливостей) спільного функціонування та різноманіття в структурі ЦВС НАТО, українська доктрина ЦВС адресує цивільне середовище (громадянське суспільство в цілому) не стільки як партнера (навіть умовно молодшого) у цивільно-військових відносинах, а радше як засоби для досягнення військових цілей або для стабілізації суспільно-політичної та соціально-економічної обстановки в районі проведення ООС, не всюди дотримуючись, як впливає з відповідного формулювання, потреб та очікувань цивільного населення. Хоча наступні положення української Доктрини розкривають елементи ЦВС на різних рівнях військового планування та операцій, фундаментальне визначення ЦВС повинно інтегрувати розуміння такої співпраці повною мірою.

Як висновок: український офіційний підхід потрібно змінити (ефективно змінити) у напрямку підкреслення важливості спільного функціонування та ефективної партнерської взаємодії між військовими та цивільними компонентами на основі принципів «спільної перемоги», спільних цілей, рівності та поміркованої різноманітності.

Список використаних джерел

1. Використання потенціалу громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/>

gromadyanske-suspilstvo/vikoristannya-potencialu-gromadyanskogo-suspilstva-dlya (дата звернення: 02.11.2021).

2. Калашник Н. Взаємовідносини держави та інституцій громадянського суспільства у сфері діяльності мілітаризованих органів державної влади. *Демократичне врядування*. 2017. Вип. 20.

3. Коропатнік І. Мета і принципи взаємодії Збройних Сил України та громадянського суспільства. *Juridicnational: Teoriesi Practica*. 2016. Червень. С. 86–91.

4. NATO Standard Ajp-3.19. Allied Joint Doctrine For Civil-Military Cooperation. November, 2018. URL: <https://www.handbook.cimic-coe.org/8.-annex/reference-docs/ajp-3.19-eda-v1-e.pdf> (дата звернення: 02.11.2021).

5. Besenyő J. CIMIC Activities in The African Union Mission in Sudan (AMIS). *Periodical of the Scientific Board of Military Security Office*. 2010. № 2. Р. 96–113.

6. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво». Червень 2020 р. URL: http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/doktryna_cyvilno_viiskovogo_spivrobitnytstva.pdf (дата звернення: 02.11.2021).

7. Сальнікова, О., Кушнір, В., Прошин, І. Цивільно-військове співробітництво як елемент системи стратегічних комунікацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2019/3.pdf (дата звернення: 02.11.2021).

References

Besenyő, J. (2010). CIMIC Activities in The African Union Mission in Sudan (AMIS). *Periodical of the Scientific Board of Military Security Office*, 2, 96–113.

Kalashnyk, N. (2017). Vzaemovidnosyny derzhavy ta instytutsii hromadianskoho suspilstva u sferi diialnosti militaryzovanykh orhaniv derzhavnoi vlady. *Demokratychnе vriadvannia*, 20.

Koropatnik, I. (2016). Meta i pryntsyipy vzaemodii Zbroinykh Syl Ukrainy ta hromadianskoho suspilstva. *Juridicnational: Teoriesi Practica*, 86–91.

Salnikova, O., Kushnir, V., Proshchyn, I. (2019). Tsyvilno-viiskove spivrobitnytstvo yak element systemy stratehichnykh komunikatsii. *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok*, 7.

S. Tytarenko, Employee of the State Security Service in Donetsk and Luhansk regions, Candidate of Law

ORCID: 0000-0002-5337-4677

A. Fedchinyak, Associate Professor of Law Berdyansk State Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences

ORCID: 0000-0003-0277-0888

Civil society and the Armed Forces of Ukraine: legal aspects of interaction under conditions of hybrid war

The research paper provides a critical authors' analysis of the complex problems of legal interaction between members of civil society and the Armed Forces of Ukraine in the context of hybrid military aggression, as well as a number of practically indicative recommendations aimed at improving the corresponding interaction in the form of an ongoing dialogue. The historical origins and modern ap-

proaches of the NATO states to the development of the model of civil-military cooperation have been revealed. Relevant provisions of the Doctrine of civil-military cooperation in Ukraine and the norms of legal acts related to this topic have been analyzed as well.

It has been revealed that domestic practice is currently at the crossroads and finding a balance between the stimulating role of civil society institutions and the threat of attempts to manipulate the activities of public authorities through public opinion. At the same time, special place in public authorities is occupied by the bodies entrusted with law enforcement and law enforcement functions, the Armed Forces of Ukraine and other militarized public authorities. Recent reforms have made the system of militarized public authorities in Ukraine more open and accessible for continuous cooperation with the general public.

Overall, an analysis of the Ukrainian CIMIC Doctrine has demonstrated that its key provisions have been largely elaborated based on the NATO CIMIC standards. At the same time, expertise and “real time” civil-military initiatives in Eastern NATO member states, remain relevant and to the point for the new Ukrainian CIMIC model, which in many aspects remains under personnel, technical and resource collaboration.

Keywords: *civil society; Armed Forces of Ukraine; serviceman; civil-military cooperation; hybrid war; democratic control.*